

ZATÍMCO SKUPINA domů na jižní straně Malostranského náměstí, analyzovaná ve třetím svazku tohoto sborníku¹, prozrazuje svůj bohatý architektonický vývoj již členitostí svého exteriéru, je vývoj zástavby na západní straně rynku naopak zcela překryt uniformní, raně klasicistní kulisou bývalého Lichtenštejn-

r. 1791 zmíněnou jednotnou úpravou vnějšku. Konfrontací současného stavu, historických vyobrazení i archívních zápisů podařilo se poměrně přesně rozlišit všech pět celků, připomínaných zde ještě před husitskými válkami. Výjimečné postavení měl z nich bezpochyby dům zvaný později U bílého medvěda na nároží

Na horním dílu Malostranského náměstí

FRANTIŠEK KAŠIČKA, DOBROSLAV LÍBAL

ského paláce čp. 258/III. Výsledkem povrchového stavebně historického i architektonického průzkumu tohoto mohutného komplexu² bylo poznání, že za jednotnou fasádou jsou uloženy stopy mimořádně složitého vývoje, sahajícího nazpět až do městských počátků Malé Strany. Dějinné proměny osídlení těchto míst získaly výzkumem podstatně zřetelnější obrysy; výsledná hodnocení mohou v neposlední řadě přinést konkrétní a podložené závěry k budoucí regeneraci oblasti.

Ukazuje se, že původní parcelační rozvrh po r. 1257, kdy došlo k základnímu rozvržení a obestavování nového pravidelného tržiště — kolem shluku prastaré sídelní skupiny s rotundou sv. Václava — byl nepoměrně komplikovanější, než se jeví v první polovině 17. stol. po prvé sjednocovací úpravě Lichtenštejnů. Původně tu stála řada drobnějších domů, jejichž počet se začátkem 15. stol. poněkud zmenšil. Sjednocovací proces pokračoval ve slohovém období renesančním i barokním a byl architektonicky završen

dnešní Nerudovy ulice, situovaný na nejvyšším bodě náměstí a vykročený zřejmě od počátku do jeho prostoru o hloubku pozdějšího loubí. Tyto okolnosti včetně šestnáctimetrové šíře parcely (dnešní nárožní čtyřosý rizalit) navozují domněnku, zda nešlo o dům prominentní osoby, vázané nějakým způsobem na založení či správu města. O někdejší výstavnosti tohoto objektu svědčí především dva mohutné souběžné sklepy pod celým čtvercovým půdorysem domu, sklenuté valeně a spojené gotickým půlkruhovým portálem s okosenou hranou. Gotický nárožní dům byl typickým příkladem dvojtraktového rozvrhu, přičemž hloubková střední zeď přízemí se v organismu sklepů neprojevuje; musela stát na jejich klenbě.

Druhým výjimečným stavením na parcele dnešního Lichtenštejnského paláce byl asi věžový útvar, který fixoval jihozápadní kout náměstí. Je z podstatné míry zachován až do výše prvního patra dodnes. Umístění útvaru v zasunutém nároží parcely v místech, kde se obdélník

Malá Strana r. 1611 (anonym), výsek s horním dílem Malostranského náměstí

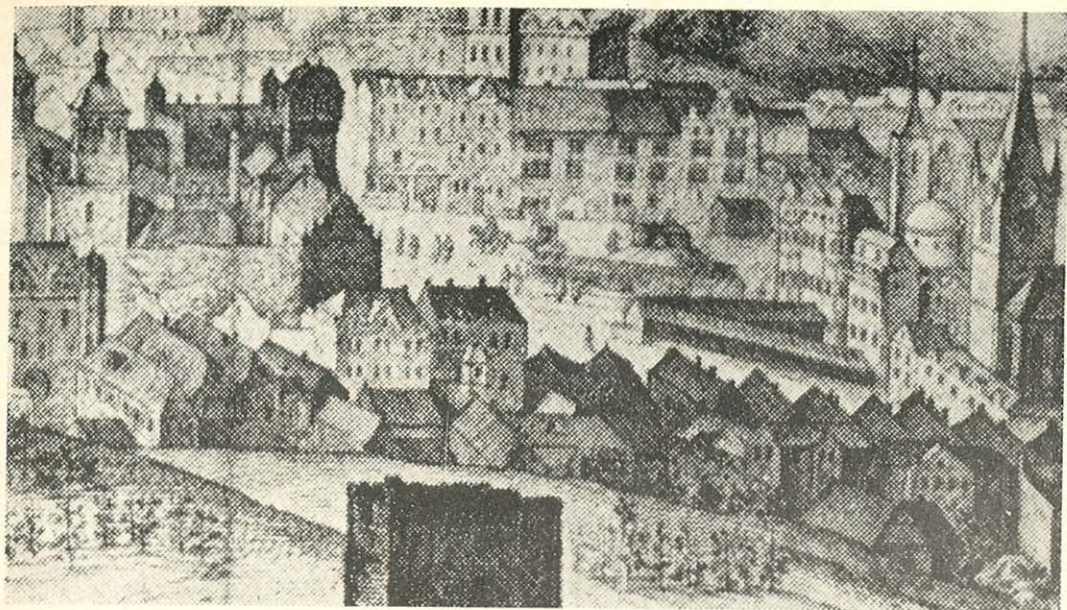
založeného náměstí téměř dotýkal svým rohem městské hradby, vede k úvaze o časové i funkční souvislosti věže s přemyslovskou fortifikací při fortně k pozdějšímu Tržišti. Dům byl v předhusitské době zván pro svou polohu V koutě, později Lidlovský, a zabíral šířku dnešní ustouplé koutové části fronty a přilehlého levého čtyřosého rizalitu dnešní symetrické fasády paláce. Jak ukazují dochované středověké sklepy mezi těmito krajními objekty, bylo zde původně nejvíce šest menších hloubkových parcel s prostými jednotraktovými domy, oddělenými asi volnými průjezdy k zadním dvorům a soutkami. Včetně obou krajních stavení dochází průběhem 14. stol. ke scelení západní strany horního rynku na pět větších dílů. Kromě jmenovaných dvou domů na obou koncích vyplňují tedy střední díl fronty již jen tři domy, a to v sousedství domu V koutě dům později zvaný U bílého lva (5. až 9. osa od jižního vystouplého nároží dnešní fasády), uprostřed dům později U černého orla (od 11. osy zleva až po pravý konec středního rizalitu) a mezi tímto a nárožím dům později české komory (šíře mezi středním a pravým nárožním rizalitem).

Z předhusitské výstavby zmíněných domů přežily až do současnosti celkem dvě dvojice navzájem k sobě přiražených sklepů s valenými klenbami s vrcholnicí kolmou k hlavnímu průčelí. Nesahají až k nynější stavební čáře náměstí, ale ustupují o hloubku někdejšího podloubí. Každý ze čtyř sklepů patřil jinému gotickému domu. Nad úroveň terénu zbývají z předhusitských domů nejvýše fragmenty dělicích zdí.

Násilné přerušení dosavadního vývoje zástavby znamenala zde, jako na celé Malé Straně, husitská revoluce, kdy hejtmani pražských měst rozhodli Menší Město ze

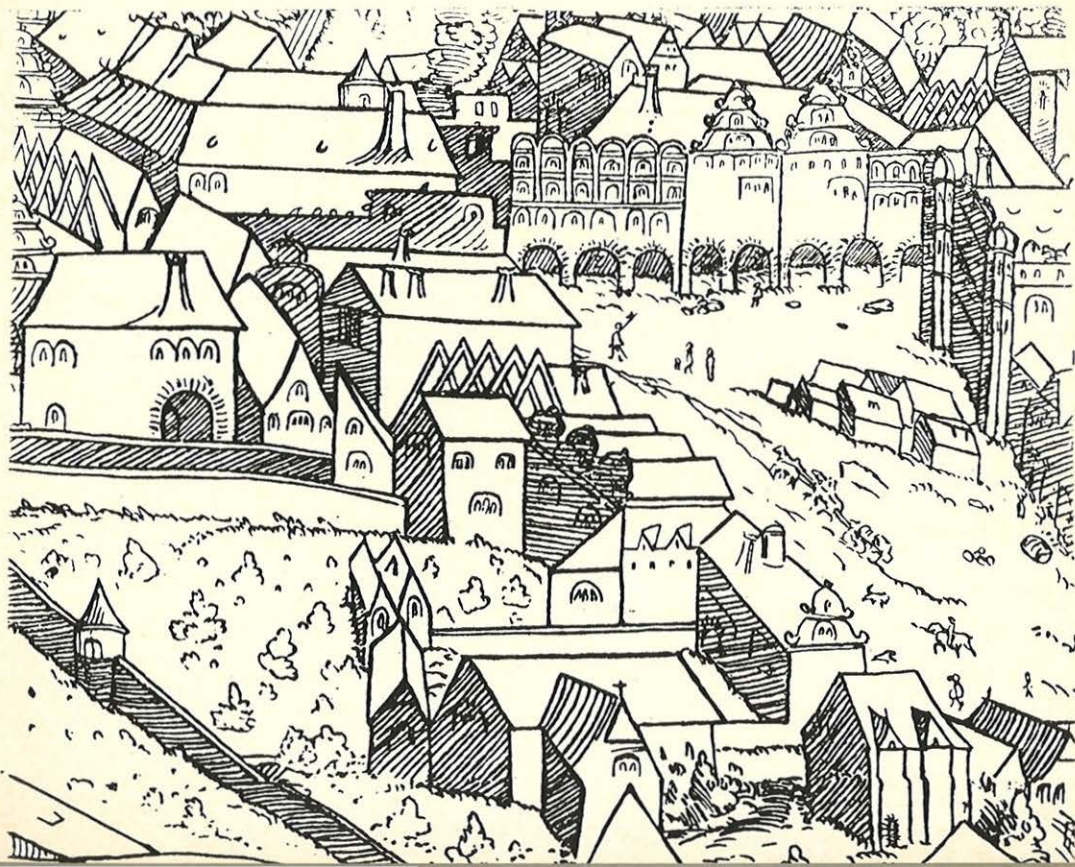
strategických důvodů vyklidit a pobořit, aby malostranských objektů nemohl využít očekávaný nepřítel. K obnově se přistoupilo poměrně brzy po uklidnění situace, z větší míry se však výstavba rozvinula zejména závěrem 15. stol. a počátkem století šestnáctého. V současné zástavbě Lichtenštejnského paláce lze pokládat za pozdně gotické patrně zdívo nadzemní části bývalého domu U bílého medvěda na nároží Nerudovy ulice, křídlo vysunutě volně do dnešního severního dvora a dále především hloubkové vnitřní zdi jednotlivých organismů v některém případě až do výše druhého patra. Pozdně gotická výstavba Lidlovského domu v jihozápadním koutě náměstí navázala šířkově na existující starší věžovitý útvar a rozšířila půdorys celku na protáhlý obdélník podél stěny náměstí s patrně volným průjezdem na dvůr při severním čele domu. Sousední tři celky vpravo od tud mezitím patrně získaly loubí a vyrovnaly tak svá čela s nárožním domem U bílého medvěda. O větší stavební akci v bloku v první třetině 16. stol. svědčí pouze překotný růst prodejních cen prostředního domu U černého orla, kdy ho postupně vlastnili páni z Plavna, paní Žofie z Polence a paní Beatrice Bezdrůžická z Kolovrat, manželka Zdislava Berky z Dubé.

Impulesem přestavby Malé Strany na renesanční palácové město byl nešťastný zhoubný požár v červnu 1541. Postupná přestavba v druhé polovině 16. stol. a na počátku století následujícího, podmíněná i obdobím relativního klidu a konjunktury, tvoří jednu ze základních a v plné míře zdaleka dosud nedoceněných etap ve stavebním vývoji malostranské památkové rezervace. Dosti úplnou představu o výstavbnosti oblasti při západní frontě Malostranského náměstí dává konfrontace

Johann Wechter podle Filipa van der Bosche, výsek z mědirytu Prahy

Zástavba horního dílu Malostranského náměstí v r. 1562, výřez z dřevorytu J. Kozla a M. Peterleho z Annaberku

starších grafických pohledů s písemnými zprávami a zachovanými úseky stavebního fondu. Na místě dnešního Lichtenštejnského paláce se na počátku 17. stol. zmenšuje počet domů na čtyři. Gotický dům v jihozápadním koutě náměstí, se kterým splýnula starší věž, je na pohledu J. Kozla a M. Peterla z r. 1562 zobrazen po renesanční úpravě, která zahladila stopy velkého požáru z r. 1541. Dům stál patrně dosud na gotickém půdorysu, byl jednopatrový s renesančním štítem po jižní straně a s hřebenem střechy rovnoběžným s frontou do náměstí. K závěru 16. stol. cena domu vyrůstá na 4500 kop gr. míš.³ Koupil ho Jan Václav Popel z Lobkovic, majitel obou severnějších sousedů. Stejný objekt na Sadelerově prospektu z r. 1606 se zdá podstatně mohutnější. Je tedy pravděpodobné, že v předchozím období, zejména kolem r. 1595 došlo k přistavení souběžného dvorního traktu a nad celkem byl vyzdvižen nový několikapatrový jižní štít. R. 1616 postupuje obec tehdejšímu majiteli Janu Jiřímu Brombilovi stavební místo směrem k náměstí, dlouhé 20 loktů a široké 6 a půl lokte, aby mohl svůj dům částečně srovnat do úrovně domů sousedních. Teprve tehdy dochází k ustálení uliční čáry koutového domu do dnešní úrovně. Nad nově představenou dvoupatrovou částí v rozsahu dnešního levého rizalitu paláce byla vyzdvižena dvojice štítů, tak jak je patrna ještě na Huberově panoramatu z roku 1769.

Sousední dva domy U bílého lva a U černého orla postupně v l. 1583 a 1591 skupil zmíněný již Václav Popel z Lobkovic, hejtman Starého Města pražského, který zemřel r. 1612. Vnější výraz Lobkovického paláce, vzniklého spojením těchto dvou domů, již dnes neznáme. Podle zachované dispozice a řady hřebínkových kleneb

můžeme jen soudit, že došlo asi již tehdy ke zrušení staršího loubí a k vyrovnání dvorní fronty obou původně samostatných celků. Do doby pozdně renesanční Lobkovické přestavby je nutno klást současně mohutné pravidelné stavení na obdélném půdorysu v zadním dílu spojených parcel, které je dosud zachováno v obvodových zdech dnešního velkého sálu Lichtenštejnského paláce. Na grafických pohledech z r. 1606 až 1636 je zobrazeno zřejmě jako dvoupatrové se sedlovou střechou a hustým sledem štítků po obou stranách podélných front. Boky zadního stavení svíraly dvě vysoké čtverhranné věžice, ukončené helmici a lucernou.

I následující, předposlední dům od nároží se dvěma bočními dvorními křídly byl po požáru r. 1541 nákladně renesančně přestavěn tehdejším majitelem panem Zikmundem Pikhartem ze Zeleného údolu a do konce století dále vylepšován. V r. 1590 byl koupen císařem Rudolfem II. za 6000 kop gr. míš. pro dvorskou komoru, které sloužil až do Bílé hory⁴. Z renesanční přestavby zůstaly dosud zachovány klensby téměř v celém rozsahu přízemí a v prvním patře levého dvorního křídla, které je celé nutno pokládat za renesanční novostavbu. Renesanční dům měl obnoven i loubí, které zde však v poslední fázi bylo poněkud užší než u domu předchozího.

Architektonicky velmi náročnou renesanční přestavbu prodělal dům U bílého medvěda na nároží Nerudovy ulice. Vyhořelý dům především přestavěl po r. 1557 sekretář české kanceláře Zikmund Helt z Kementu. Jediněnou renesanční podobu dal však domu — jak svědčí kupní ceny i dochovaná ikonografie — až koncem století Adam Havel z Lobkovic, bratr Jana Václava, který ve stejném čase přestavoval spojené domy U bílého lva a U černého orla⁵. Z doby Adama Havla

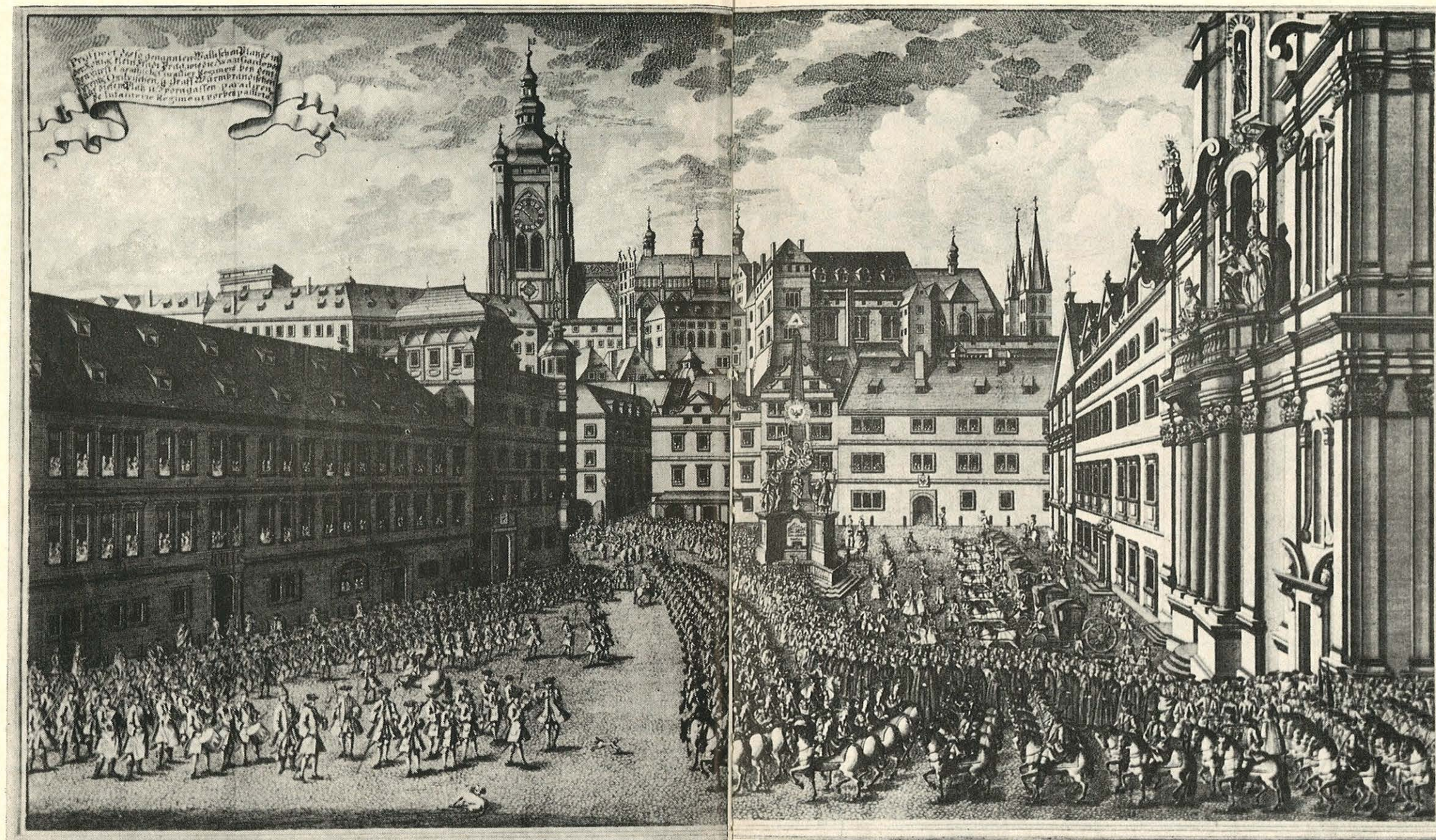
*Lichtenštejnský palác čp. 258/III, hlavní průčelí na horním dílu Malostranského náměstí
(snímek J. Hanuš)*

pochází velká výstavba třípatrového domu s věží nad vstupní stranou do náměstí s lunetovým podřímsím a s helmicí — jak patrně z řady grafických pohledů po r. 1601 a nejzřetelněji na mědirytině korunovačního průvodu královny Marie Terezie z r. 1743. Kromě velké věže je dům opatřen na nárožích k dnešní Nerudově ulici polygonálními arkýři, převyšujícími palác o jednu etáž. Věžici spojují ozdobné atiky tvořící zábradlí střešní terasy.

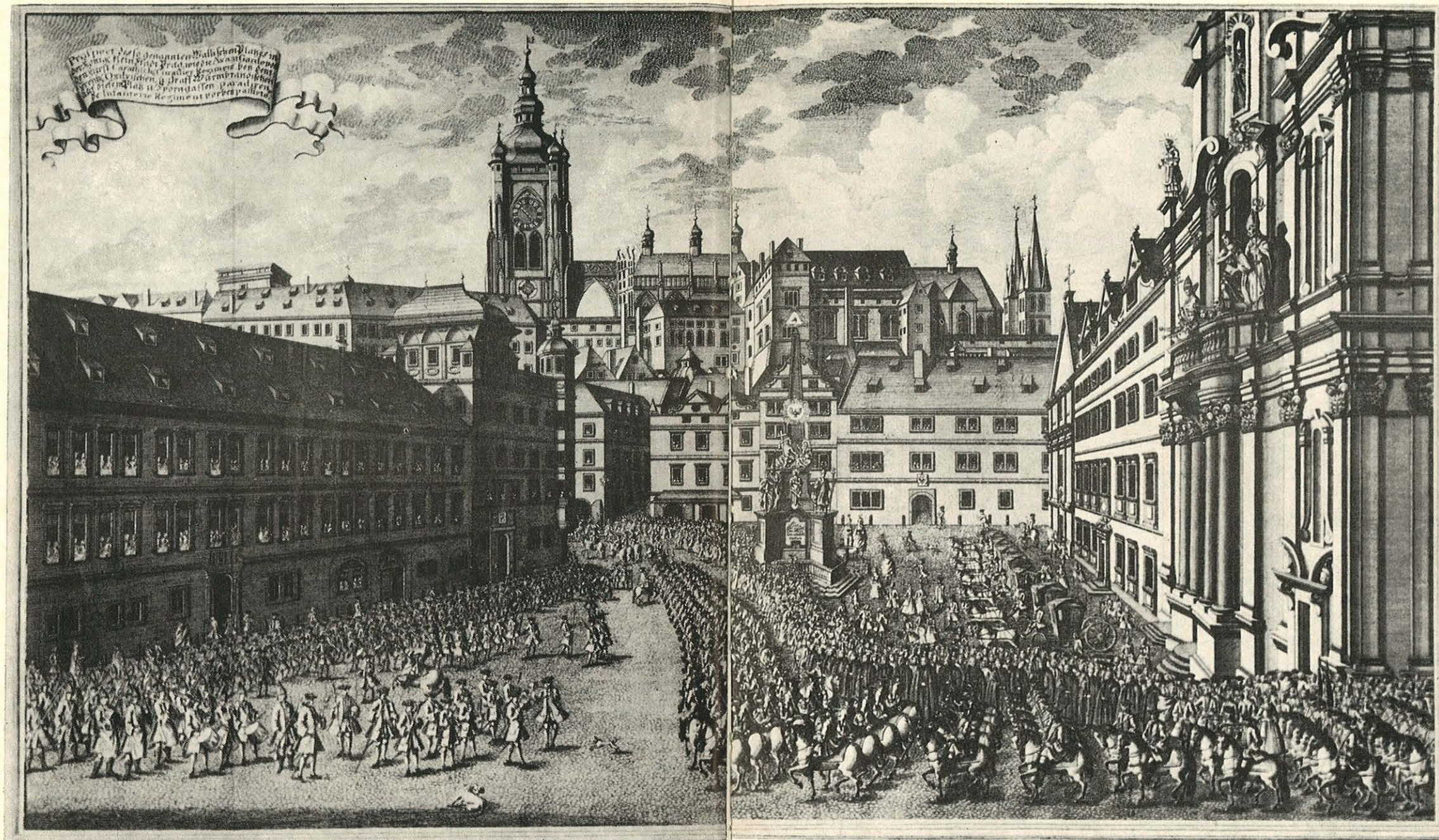
Dva poslední lobkovické stavební podniky vyzývají k delšímu zastavení a základnímu zhodnocení, třeba se na tvorbě obrazu Malé Strany již nepodílejí. Díky starším pohledům nezmizely však zcela

z podvědomí architektonického vývoje Menšího Města. Jejich vzkříšení byt v několika větách či odstavcích rozšíří představy o pražské a vůbec české renesanci. Objevuje se nedostatečnost dosavadní uměnovědné metodiky vytvářející pevný názor o proměnách určitých slohových období na základě poznání pouhého zlomku skutečného vývoje. Každé prohloubení a rozšíření pohledu znamená někdy dost významný krok vpřed na cestě opravdového vědění.

Obě lobkovické palácové stavby ztracené dnes v klasicistním objektu čp. 258/III v horním prostoru Malostranského náměstí nemohou rozhodně chybět v žád-

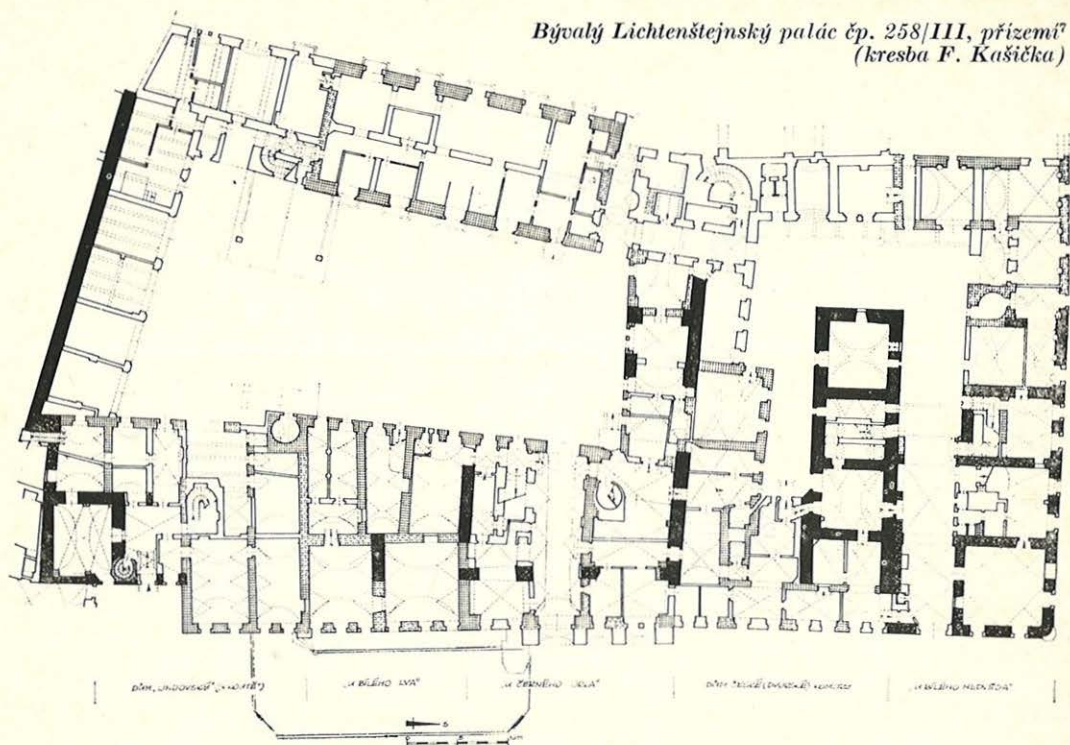

J. J. Dietzler, Horní Malostranské náměstí s korunovačním průvodem Marie Terezie r. 1743

J. J. Dietzler, Horní Malostranské náměstí s korunovačním průvodem Marie Terezie r. 1743

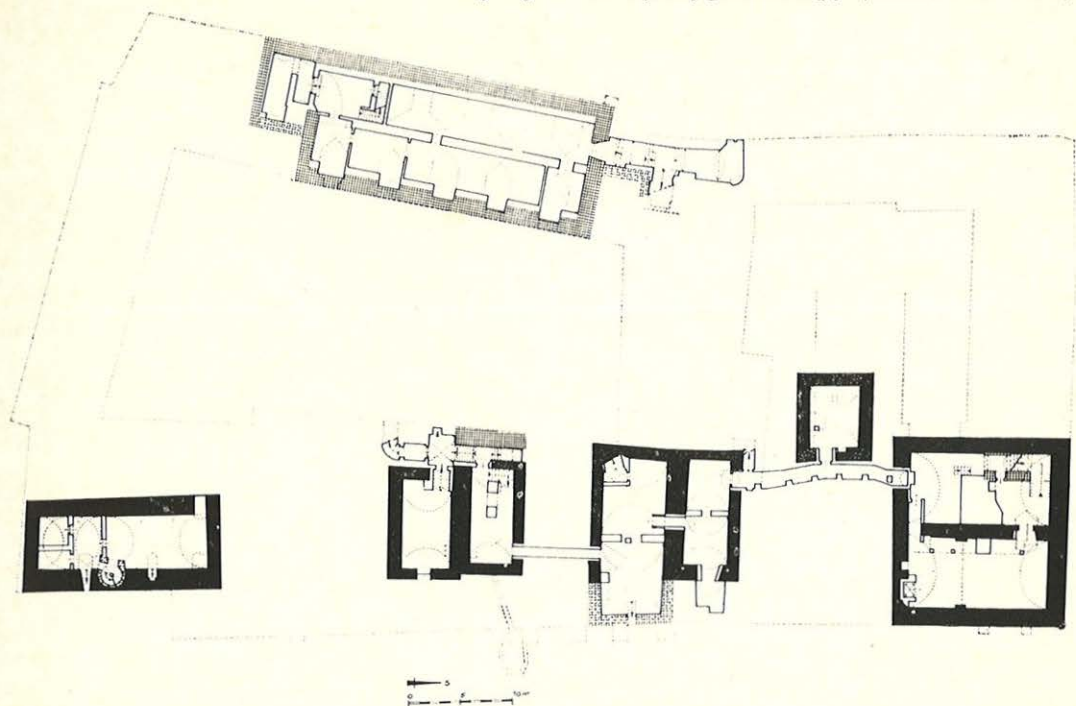
*Bývalý Lichtenštejnský palác čp. 258/III, přízemí
(kresba F. Kašíčka)*

ném vědecky pojatém zpracování pražské renesanční architektury.

Originalitou řešení vynikal zadní dům Jana Václava Popela z Lobkovic. Jeho ikonografická pozůstalost je nesmírně nuzná, postačí však k hlubšímu přiblížení k architektonickému obsahu budovy. Její hlavní průčelí se obracelo s největší pravděpodobností k západu do zahrady. Podivuhodnost a výjimečnost budovy podmiňovaly zvláště dvě hranolové věže situované po obou jejích bocích při kratších stranách. Zjevuje se náhle před námi uprostřed malostranského bloku široké palácové průčelí s dvojicí věží po stranách,

architektonické ztvárnění hmot, s jakým se dnes v Praze nesetkáváme. Celé uspořádání bylo tím poutavější, že se neobracelo do ulice, ale patrně hledělo do zahrady. V pozadí domu Jana Václava Popela z Lobkovic vzniklo tedy v Praze asi první známé komponované zahradní průčelí, lemované po stranách dvojicí věží. Do pražského prostředí pronikla atmosféra venkovských zámků. Byla to vlastně zmonumentalizovaná zahradní vila. Ovšem ani v rámci zámecké renesanční produkce se identický architektonický útvar u nás nedochoval. Znovu a znovu upoutává na sebe pozornost dvojice postranních věží,

motiv zcela jedinečný a bez obdoby. Představa celkové do zahrady obrácené kompozice je vlastně již blíže baroku než opravdové renesanci.

Nic se nedochovalo z architektonického vybavení zadní palácové budovy, z níž zbývají pouze obvodové zdi bez věží. Dnes obsahuje velký sál s poutavou pozdně klasicistní výzdobou. Lze nadhodit možnost, že jeho počátky koření již v renesanci. Celková výjimečnost zadní budovy v rámci pražského architektonického prostředí pozdního 16. stol. vyvolává představu vznešeného řešení interiéru.

Značně podrobněji lze si vybavit druhý

poutavý renesanční objekt na rohu náměstí a Nerudovy ulice — zaniklý rovněž ve hmotě Lichtenštejnského paláce — totiž nárožní dům Adama Havla z Lobkovic. V organismu nynější palácové budovy se zčásti zachovala renesanční dispozice lobkovického domu i s klenbami přízemku a situací schodiště. Nejpodstatnější rysy jeho vnějších průčelí, jak do náměstí, tak do Nerudovy ulice, zachytilo několik vyobrazení ze 17. a 18. stol. Zvýšenou pozornost vzbuzuje dvojice polygonálních arkýřů při obou nárožích tříposchodové hlavní budovy při Nerudově ulici, atika, jež skrývala kolem dokola její střechnu,

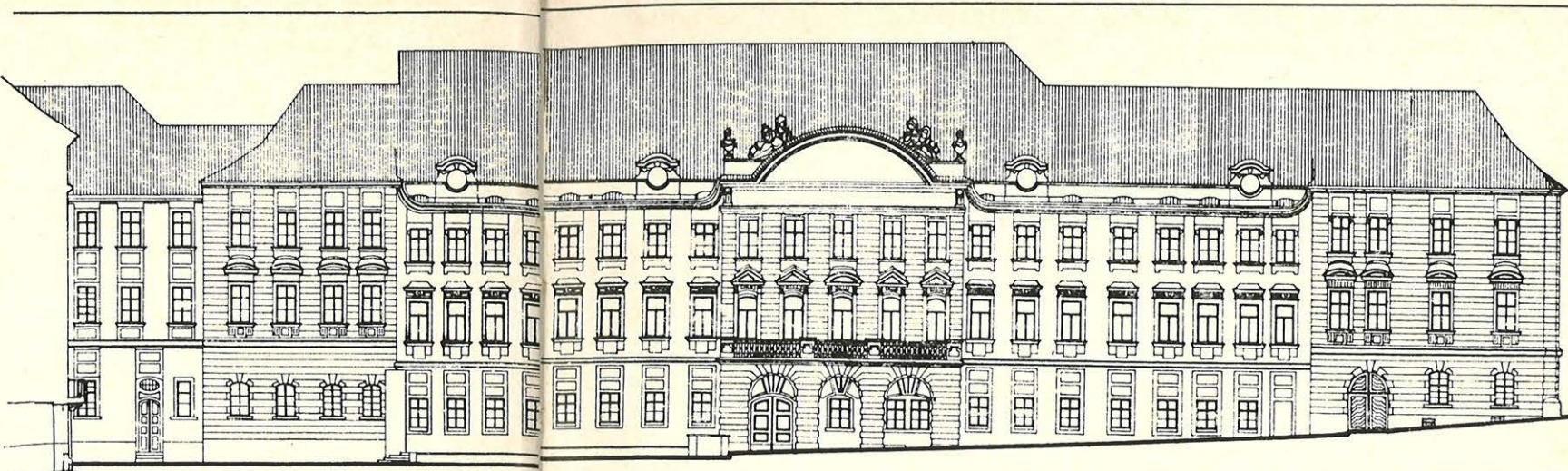
a konečně věž v jihovýchodním nároží. Oba arkýře — přední podpíraný válcovou nohou, zadní (v Nerudově ulici) pouze na profilované konzole — vystupovaly dokonce nad úroveň atiky.

Nárožní arkýře nejsou v pražské renesanci příliš obvyklé, nejvíce se jich soustředilo právě na Malostranském náměstí. Člení dosud vždy jediné nároží domů čp. 6, 518 a 272. Vysoké arkýře vyztužovaly obě západní nároží i u velkého dvouposchodového domu, který stával jižně od kostelíka sv. Václava takřka naproti domu Adama Havla z Lobkovic. Byl zbořen jezuity před výstavbou profesního domu. Vysoké nárožní polygonální arkýře tvořily tedy články vybavení architektonicky náročnějších domů na Malostranském náměstí. Lze tu nadhodit i možnost určitého urbanistického záměru.

Praha byla po všechna historická období městem se štíty. Ryzí atiky se tu neuplatňovaly. Proto bylo uspořádání střechy lobkovického domu, patrně dvojice zcela plochých pultů se středním úžlabím, rozhodně neobvyklé, stejně jako dokola obíhající „krabicovitá“ atika. Objevuje se i možnost rovné střechy.

Nejnápadnější částí domu byla však věž. Vzbuzuje pozornost již sama o sobě, neboť velké čtyřhranné věže vyrůstající přímo z budovy nebyly v Praze příliš časté. Věž (či střešní altán) lobkovického domu vynikala nadto bohatším členěním vnějšku. Její čtyři nároží zdůrazňují nižší hranolové vížky. Stěny věže mezi těmito vížkami členily pilastry, sahající až k patě lunetové římsy. V polích mezi pilastry byla obdélná okna, plochy pod nimi zaplňovaly liché oválné obrazce. Nad lunetovou římsou vystupovala střecha v podobě helmice s dosti dlouhým hřebenem kolmým k hlavnímu průčelí.

Složitě ztvárnění věže — střešního

Bývalý Lichtenštejnský palác, průčelí — dnešní stav (kresba F. Kašíčka)

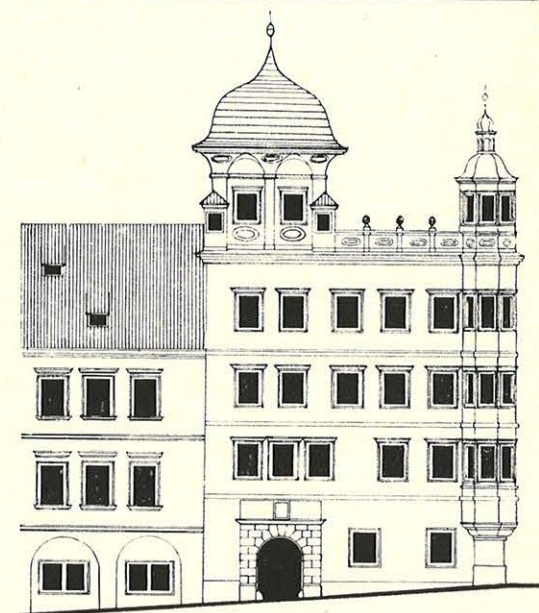
altánu — nemá obdoby mezi dochovanými příklady české renesanční architektury. Oválné obrazce zařazují exteriér věže do pozdní renesance, s jejich obdobou setkáváme se nad okny kostela sv. Rocha na Strahově z prvního desetiletí 17. stol.

Lobkovický dům na nároží Malostranského náměstí a Nerudovy ulice, převážně renesančně vybudovaný těsně před koncem 16. stol. patřil mezi vynikající pražské renesanční stavby; je to dílo anonymního architekta, který využil poměrně nepřilíhající velké parcely k vytvoření díla výrazu monumentálního.

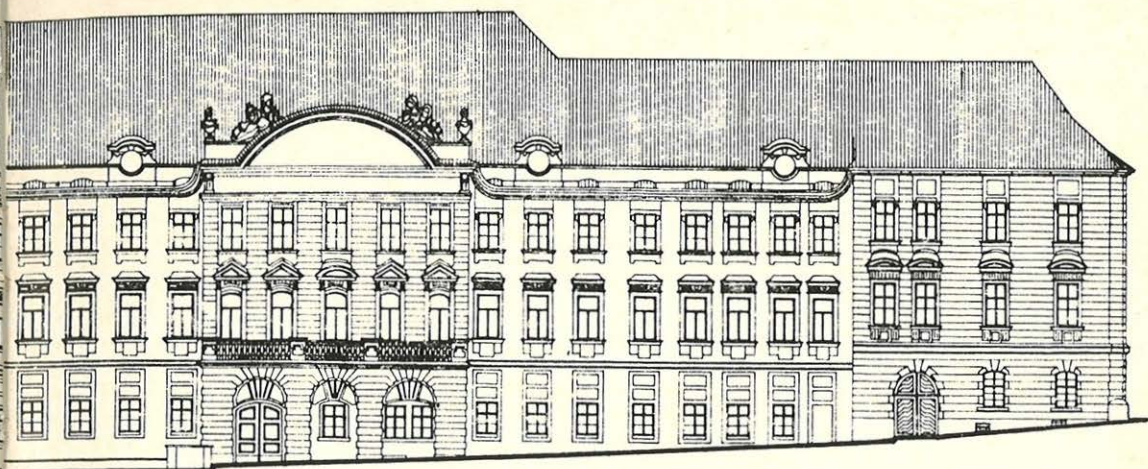
Letmé ohlédnutí na dva zčásti zaniklé objekty značně rozšířilo architektonickou problematiku renesanční Prahy v posledních desetiletích před Bílou horou.

Brzy po Bílé hoře získává postupně domy západní fronty Malostranského ná-

městí — s výjimkou koutového — Karel z Lichtenštejna. Zahájil vzápětí jejich velkou sjednocovací přestavbu. V první řadě dochází na starší Lobkovický celek (původní domy U bílého lva a U černého orla), ke kterému se dispozičně připojuje dům dvorské komory. Zatímco severní nárožní objekt se prozatím nechává ve svém pozdně renesančním výrazu, sjednocuje se tento střední díl jednoduchou raně barokní fasádou s průběžnými kordonovými římsami a sedlovou střechou s řadami drobných vikýřků. Uvnitř vznikají především klenby průjezdu a přilehlé hlavní schodiště do obou pater. V podstatné míře se barokní přestavba dotkla pak zejména bývalého domu dvorské komory, kde teprve nyní bylo zazděno loubí a po zrušení samostatného schodiště byl nově traktován uliční díl v prvním patře

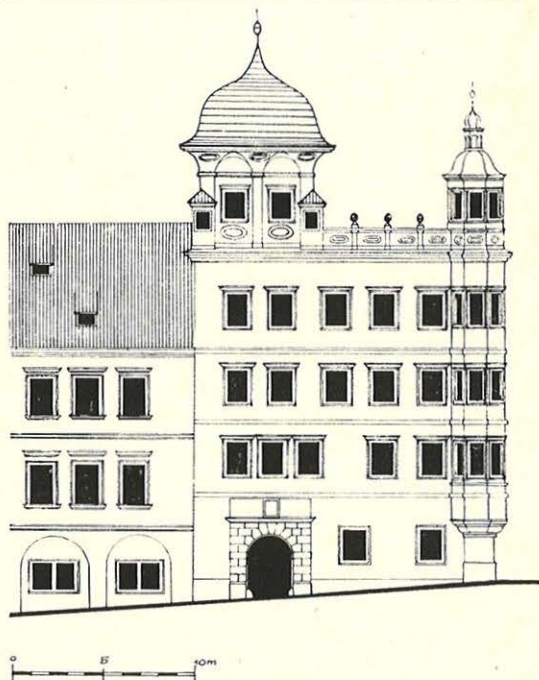

Dům U bílého medvěda, rekonstrukce renesanční podoby (kresba F. Kašíčka)

Bývalý Lichtenštejnský palác, průčelí — dnešní stav (kresba F. Kašíčka)

městí — s výjimkou koutového — Karel z Lichtenštejna. Zahájil vzápětí jejich velkou sjednocovací přestavbu. V první řadě dochází na starší Lobkovický celek (původní domy U bílého lva a U černého orla), ke kterému se dispozičně připojuje dům dvorské komory. Zatímco severní nárožní objekt se prozatím nechává ve svém pozdně renesančním výrazu, sjednocuje se tento střední díl jednoduchou raně barokní fasádou s průběžnými kordonovými římsami a sedlovou střechou s řadami drobných vikýřků. Uvnitř vznikají především klenby průjezdu a přilehlé hlavní schodiště do obou pater. V podstatné míře se barokní přestavba dotkla pak zejména bývalého domu dvorské komory, kde teprve nyní bylo zazděno loubí a po zrušení samostatného schodiště byl nově traktován uliční díl v prvním patře

Dům U bílého medvěda, rekonstrukce renesanční podoby (kresba F. Kašíčka)

a patrně v celém rozsahu postaveno patro druhé.

Rozsah stavebních změn vysvítá nejlépe z vynaloženého nákladu 31 948 zl. a 50 gr. v l. 1622—1623⁶. Zdá se nejvýš pravděpodobné, že průčelí po Bílé hoře přestavěné části Lichtenštejnského paláce je dokumentováno na citovaném vyobrazení korunovačního průvodu z r. 1743. Nemá sebemenšího vztahu k doznívající renesanci, vyjadřuje se již zcela v duchu nejranějšího baroku. Typická je únavná monotónnost dlouhého vertikálně nečleněného průčelí s výrazným horizontálním akcentem i nepřítomnost atiky i štítů. Přestavba z l. 1622—1623 vytvořila tedy první barokní palácovou budovu v Praze, jež předcházela časově Valdštejnskému paláci a ve svém slohovém projevu byla vlastně pokročilejší. Její architekt není zatím znám.

Koutový dům přikoupil až nástupce Karla Lichtenštejna, jeho syn Karel Eusebius. Velkou pobělohorskou přestavbou se však raně barokní architektonická činnost na paláci nevyčerpala. Dosvědčuje to Hollarova pražská veduta z r. 1636, resp. 1649 zobrazující zadní lobbiovické stavení dosud s dvojicí věží, kdežto na prospektu Ouden Allenově z r. 1685 stojí již jen věž jediná, jižní.

Severní věž zanikla patrně v souvislosti s vybudováním nového schodiště v prodloužení příčného dvorního křídla, jež zrušila klasicistní přestavba. Na panorámatu J. D. Hubera chybí již i jižní věž.

V l. 1742—1790 byl palác pronajat poštovnímu úřadu. Nová etapa architektonického vývoje byla zahájena až v r. 1791 u příležitosti korunovace Leopolda II. Tehdejší majitel Alois Josef Lichtenštejn dal vytvořit dnešní klasicistní symetrickou fasádu k náměstí a k Nerudově

ulici. Úprava si vyžádala ubourání věže obou arkýřů a štítů nárožních domů.

Anonymní architekt splnil svůj těžký úkol se značným úspěchem. Průčelí Lichtenštejnského paláce nedostalo se v tomto směru dosud správného ocenění. Nedostatek rizalitů nahradilo jednak odchylné řešení povrchu průčelí kombinované u obou krajních čtveřic os vyšším posazením oken. Navazuje to na starší renesanční stav. Střední díl průčelí zvýrazňuje masivní portikus i segmentový tympanon. Portikus zastírá současně mimoosé situování hlavního portálu. V rozsahu osmi okenních os po obou stranách střední části hlavní římsa sestupuje níže a připojuje se ke svému pokračování ve vyšší úrovni v plynulém čtvrtkruhovém zaoblení. Tímto jednoduchým prostředkem vtiskl neznámý architekt palácovému průčelí specifický rytmus i plasticitu a vzbudil iluzi vysunutých úseků průčelí, které je ve skutečnosti zcela rovné.

Tvarosloví fasády je již ryze klasicistní bez sebemenších barokních reziduí, jež v Praze takřka obecně přežívala až do počátku 19. stol. Průčelí řadí se proto k nejprřednějším reprezentantům pražského klasicismu.

Umělecká kvalita vnitřních úprav jeví se značně neúměrná k významu průčelí. Byly ostatně velmi omezeného rozsahu. Následovaly menší stavební změny v r. 1841 pro hr. Michala Ledebura, který koupil palác v r. 1825. Nejvýznamnějším dílem sklonku klasicismu je výzdoba interiéru velkého sálu v zadním dvorním křídle, jejímž navrhovatelem byl s největší pravděpodobností významný soudobý architekt Kašpar Předák, specializovaný na řešení slavnostních interiérů tohoto období.

Novodobé akce dotkly se paláce — jak už bývá téměř pravidlem — nepříznivě

a rušivě. Byly především důsledkem využití, které již od minulého století nebylo v souladu s hodnotou a významem stavby. Na rozdíl od přilehlého bloku po jižní straně náměstí, kde architektonický život v podstatě usnul v první polovině 19. stol., rozleptávaly postupně bývalý Lichtenštejnský palác škodlivé nesourodé a ryze

utilitární zásahy stále více a vyvolaly podstatné znehodnocení jeho interiérů. Bude úkolem zodpovědné regenerace znovu plně uplatnit výtvarné hodnoty odhalené provedeným průzkumem a vrátit paláci postavení odpovídající jeho velkému významu v rámci malostranské památkové rezervace.

Poznámky

¹ Dobroslav Líbal a Jaroslav Vajdiš, Na Malostranském náměstí. Staletá Praha III. Praha 1967. Str. 167 a n.

² Předběžné vyhodnocení paláce ve Státním ústavě pro rekonstrukci památkových měst a objektů na podkladě nepřesných plánů provedla Marie Beisetzarová za spolupráce Dobroslava Líbala v r. 1959. Pasport objektu a jeho nové zaměření v měřítku 1 : 200 vypracoval František Kašička v r. 1968. Dějiny objektu napsala Eva Holanová, na analýze stavebního vývoje spolupracoval Dobroslav Líbal.

³ AMP rkp. č. 2216, A 15.

⁴ AMP rkp. č. 2215, B 22.

⁵ Adam Havel koupil dům v r. 1592 za 3250 kop čes. gr. (SÚA, fond DZV č. 26, E 11).

⁶ SÚA, fond SM 1, 40/26.

⁷ Stavebně historická analýza dnešního stavu přízemí a sklepů: černě označeno zdivo gotické, mřížkovaně — renesanční, ostatní — mladší stavební etapy: přerušované pojednání značí zařazení hypotetické.